

Van İli IPARD Desteklerinin Hayvancılık Sektörü Açısından Değerlendirilmesi

Ömer GEZGİNÇ^{1,*} Aytekin GÜNLÜ²

¹ Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Van İl Koordinatörlüğü, 65130, Van, Türkiye

² Selçuk Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, 42250, Konya, Türkiye

Geliş Tarihi: 15.11.2024

Kabul Tarihi: 08.01.2025

ÖZ

IPARD (Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı), Avrupa Birliği'nin aday ve potansiyel aday ülkeleri desteklemek amacıyla geliştirdiği IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı) kırsal kalkınma bileşenidir. Bu çalışma ile Van ilinde IPARD I ve IPARD II programları çerçevesinde hibe desteği sağlanan yatırımların sonuçlarının uygulanan programlar, ilçeler ve hayvancılık sektörü açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın ana materyalini, TKDK Van İl Koordinatörlüğünde 2024 yılı ilk çeyreğine kadar hibe ödemesi gerçekleşen projelere ait veriler oluşturmaktadır. Bu veriler uygulanan IPARD programları, ilçeler ve hayvancılık sektörü açısından değerlendirilmiştir. Hayvancılık sektörü olarak arıcılık, et üretimi, süt üretimi, su ürünlerinin yetiştiriciliği için kullanılan ve hayvancılığa dayalı sanayiye yer alan işletmeler esas alınmıştır. Elde edilen verilerin ekonomik ve istatistiksel olarak değerlendirilmesi sonucunda, IPARD destekleri ile Van ilinde sığır besiciliği, süt sığırcılığı, koyunculuk, arıcılık, su ürünleri yetiştiriciliği açısından hayvancılık sektörüne katkı sağlandığı söylenebilir. Ayrıca, IPARD programı ile kırsalda kadın ve genç nüfusun meslek edinmelerine ve istihdamlarına imkân oluşturulduğu ve kırsalda proje kültürünün gelişimine katkı sağlandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Hayvancılık sektörü, IPARD destekleri, TKDK, Van.

ABSTRACT

Assessment of IPARD Assistance Regarding the Livestock Sector in Van Province

IPARD (Instrument for Pre-Accession Rural Development) is the rural development component of IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance), developed by the European Union to support candidate and potential candidate countries. This study aimed to assess the outcomes of projects receiving grant support under the IPARD I and IPARD II programs in Van province, focusing on the implemented programs, districts and livestock sector. The study's material comprises data from projects that received grant payments up to the first quarter of 2024, as managed by the ARDSI Van Provincial Coordination. These data were evaluated in terms of implemented IPARD programs, districts and livestock sector. The livestock sector focuses on enterprises involved in beekeeping, meat production, milk production, and the farming of aquatic products, which are part of the animal-based industries. As a result of the economic and statistical evaluation of the obtained data, it can be said that the IPARD supports have contributed to the livestock sector in Van province in terms of cattle fattening, dairy farming, sheep farming, beekeeping, and aquaculture. In addition, it can be said that the IPARD program provides opportunities for women and young people to acquire a profession and become employed in rural areas and contributes to the development of project culture in rural areas.

Keywords: ARDSI, European Union, IPARD supports, Livestock sector, Van.

GİRİŞ

Katılım Öncesi Yardım Aracı-IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance), Avrupa Birliği'nin (AB) aday ve potansiyel aday ülkelere sunduğu mali destekleri tek çatı altında topladığı ve bu desteklerden yararlanan ülkelerin AB uyum sürecinde gelişimlerine hız vermeyi amaçladığı bir mali programdır (Bilici 2010; Duman 2016; Çimen 2017; Yardımcı ve ark. 2018; Kaplan 2019; Toker ve Karlı 2021; Martal 2022; Akçil 2023). Bu mali program, Türkiye için ilk olarak IPA-I adında 2007-2013 yılları arasında uygulanmıştır. IPA-II 2014-2020 yılları ve IPA-III 2021-

2027 yılları arasında uygulanacak şekilde programlanmıştır.

Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı-IPARD (Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development) ise IPA'nın kırsal kalkınma bileşenidir. IPARD programı, AB'nin kırsal kalkınma politikası, ortak tarım politikası, aday ülkelerin AB'ye katılım sürecindeki ilgili diğer politikaların uygulanması ve idaresi ile uyum hazırlıklarını ve bu çerçevede politika geliştirilmesini desteklemeyi amaç edinmiştir (TRGM 2023). AB, IPARD destekleri ile aday ve potansiyel aday ülkelerin kırsal

alanlarında ekonomik canlılığın artırılmasını önemsemektedir (Zekic ve ark. 2016).

Türkiye’de IPARD I ve IPARD II programları 42 ili kapsamaktadır ve bu illerden biri de Van ilidir. Van ilinde akreditasyon süreci 2011 yılında tamamlanmıştır. Bu sürecin tamamlanmasından sonra 2011 yılında Van ilinde depremin meydana gelmesi IPARD kapsamındaki proje başvurularının yapılmasında gecikmelere yol açmıştır ve nihayet 2012 yılında IPARD I’de ilk proje başvurusu alınmıştır. Danışmanlara yönelik yapılan eğitim faaliyetleri neticesinde Van ilinde proje kültürü oluşmuş ve IPARD kapsamında proje başvuruları giderek artmış ve birçok sektörde kırsalda yatırımlar gerçekleştirilmiştir (Anonim 2024).

Bu çalışma ile Van ilinde IPARD I ve IPARD II programları çerçevesinde 2024 yılı ilk çeyreğine kadar hibe desteği sağlanan ve hayata geçen hayvancılık sektörü projelerinin sonuçlarının uygulanan programlar, ilçeler ve hayvancılık sektörü açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Van ilinin bu çalışmanın ana ögesi olarak tercih edilmesinde; Van’da hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olması, çayır-mera alanlarının zenginliği, arıcılık için uygun bir ekolojinin olması gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışma için, Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Deney Hayvanları Üretim ve Araştırma Merkezi Etik Kurulu’ndan (Tarih: 31.10.2024, Karar Sayısı: 2024/159) projenin araştırma etiği açısından uygun olduğuna dair belge alınmıştır.

Bu çalışmada ana veri toplama yöntemleri olarak doküman incelemesi ve arşiv taraması teknikleri tercih edilmiştir. Çalışmanın ana materyali, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Van İl Koordinatörlüğüne ait hayvancılık sektörü ile ilgili projelerin verilerinden oluşmaktadır (Anonim 2024). Bu veriler IPARD I ve IPARD II programlarında 2024 yılı ilk çeyreğine kadar hibe ödemesi gerçekleşen ve hayata geçen projeleri kapsamaktadır. Hayvancılık sektörü olarak arıcılık, et

üretimi, süt üretimi, su ürünlerinin yetiştiriciliği için kullanılan ve hayvancılığa dayalı sanayide yer alan işletmeler esas alınmıştır. Bunun dışında, konu ile ilgili yapılan tezler, TKDK ile Tarım ve Orman Bakanlığına ait raporlardan da faydalanılmıştır. Çalışma kapsamındaki projeler uygulanan IPARD programları, ilçeler ve hayvancılık sektörü açısından değerlendirilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Bu çalışmadaki veriler tanımlayıcı istatistik yöntemleri (frekans, minimum, maksimum, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde) ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. İstatistiksel analiz için SPSS 22.0 programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Van ilinde uygulanan IPARD programlarına göre hibe miktarları ve proje sayıları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde Van ilinde IPARD I programına göre IPARD II’de proje sayısı yaklaşık %67 oranında hibe miktarının ise %234.3 oranında arttığı görülmektedir.

Tablo 1: Van ilinde IPARD programlarına göre hibe miktarları ve proje sayıları.

Table 1: Grant amounts and number of projects according to IPARD programs in Van province.

IPARD Programları	Desteklenen Proje Sayısı (n)	Endeks	Ödenen Hibe Miktarı (Milyon ₺)	Endeks
IPARD I	132	100	37.6	100
IPARD II	220	166.7	125.7	334.3
IPARD I+II	352	266.7	163.3	434.3

Van ilinde uygulanan IPARD programlarına göre hayvancılık sektörüne ilişkin veriler Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2’ye göre, Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektöründe proje sayısı olarak en fazla proje arıcılık sektöründe alınırken, hibe miktarında ise en fazla ödeme kırmızı et üreten işletmelerde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2: Van ilinde IPARD programlarına göre hayvancılık sektörüne ilişkin sonuçlar.

Table 2: Results related to the livestock sector according to IPARD programs in Van province.

Desteklenen Sektörler	IPARD I		IPARD II		IPARD I+II	
	Desteklenen Proje Sayısı (n)	Ödenen Hibe Miktarı (Milyon ₺)	Desteklenen Proje Sayısı (n)	Ödenen Hibe Miktarı (Milyon ₺)	Desteklenen Proje Sayısı (n)	Ödenen Hibe Miktarı (Milyon ₺)
Süt Üreten İşletmeler	11	13.3	7	13.2	18	26.5
Süt Sığırcılığı	5	5.7	6	12.1	11	17.8
Süt Amaçlı Koyun Yetiştiriciliği	6	7.6	-	-	6	7.6
Süt Amaçlı Keçi Yetiştiriciliği	-	-	1	1.1	1	1.1
Kırmızı Et Üreten İşletmeler	9	10.0	19	21.8	28	31.8
Sığır Besiciliği	6	7.4	16	18.0	22	25.4
Et Amaçlı Koyun Yetiştiriciliği	3	2.6	3	3.8	6	6.4
Kanatlı Eti Üretim Sektörü	-	-	1	0.7	1	0.7
Süt İşleme Sektörü	-	-	1	0.2	1	0.2
Kırmızı Et İşleme Sektörü	2	3.6	3	44.0	5	7.6
Kanatlı Eti İşleme Sektörü	1	0.8	2	2.5	3	3.3
Arıcılık Sektörü	95	4.0	144	9.9	239	13.9
Su Ürünleri Yetiştiriciliği	1	0.1	4	3.7	5	3.8
Toplam	119	31.8	181	56	300	87.8

Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektöründe gerçekleşen ödeme miktarına ilişkin maksimum, minimum, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, ödenen hibe miktarı açısından arıcılık ve süt işleme hariç diğer hayvancılık sektörlerinin genel ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. Arıcılık genel ortalamasının altında iken süt işleme ise genel ortalamaya yakındır.

Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektörüne ilişkin oransal veriler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, hayvancılık sektörüne ait projeler toplam proje sayısının %85.3'ünü, toplam ödenen hibe miktarının ise %53.8'ini oluşturduğu görülmektedir. Arıcılık projeleri toplam proje sayısı içerisinde (%67.9) ve sektör projeleri içerisinde (%79.7) en yüksek orana sahip

olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla kırmızı et üreten işletmeler ve süt üreten işletmeler izlemektedir. Ödenen hibe miktarı açısından ise hem toplam miktar içerisinde (%19.5) hem de hayvancılık sektörü içerisinde (%36.2) en yüksek hibe miktarının kırmızı et üreten işletmelerde gerçekleştiği görülmektedir. Bunu sırasıyla süt üreten işletmeler ve arıcılık işletmeleri izlemektedir.

Arıcılık sektörü dışında hem proje sayısı hem de hibe miktarı açısından, süt üreten ve kırmızı et üreten işletmeler kapsamında yer alan süt sığırcılığı ve sığır besiciliğinin; işleme sektöründe ise kırmızı et işleme sektörünün ön plana çıktığı Tablo 4'te görülmektedir.

Van ilinde IPARD programından destek alan hayvancılık sektörüne ait projelerin ilçelere göre dağılımları Şekil 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'da verilmiştir.

Tablo 3: Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektöründe gerçekleşen ödeme miktarına ilişkin maksimum, minimum, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri (₺).

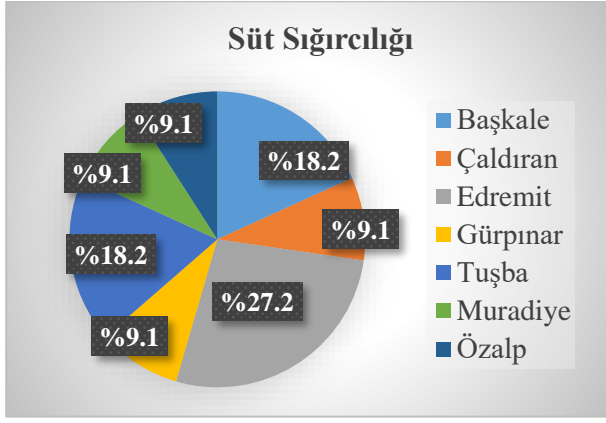
Table 3: Maximum, minimum, arithmetic mean, and standard deviation values of the payment amounts in the livestock sector under the IPARD program in Van province (₺).

Desteklenen Sektörler	Frekans	Minimum	Maksimum	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Süt Üreten İşletmeler	18	539 865.41	2 652 204.60	1 473 478.62	588 015.72
Süt Sığırcılığı	11	539 865.41	2 652 204.60	1 619 692.86	712 911.23
Süt Amaçlı Koyun Yetiştiriciliği	6	911 596.03	1 450 356.95	1 264 152.32	186 163.05
Süt Amaçlı Keçi Yetiştiriciliği	1	1 121 079.78	1 121 079.78	1 121 079.78	-
Kırmızı Et Üreten İşletmeler	28	387 361.85	2 120 205.42	1 134 636.48	438 928.07
Sığır Besiciliği	22	387 361.85	2 120 205.42	1 153 722.14	455 158.35
Et Amaçlı Koyun Yetiştiriciliği	6	623 330.63	1 614 855.32	1 064 655.69	403 438.42
Kanatlı Eti Üretim Sektörü	1	724 536.01	724 536.01	724 536.01	-
Süt İşleme Sektörü	1	229 378.10	229 378.10	229 378.10	-
Kırmızı Et İşleme Sektörü	5	917 656.72	1 880 921.57	1 540 124.12	372 243.46
Kanatlı Eti İşleme Sektörü	3	786 141.89	1 362 720.00	1 109 389.09	294 579.01
Arıcılık Sektörü	239	13 515.00	269 845.82	58 404.42	36 937.72
Su Ürünleri Yetiştiriciliği	5	85 221.54	2 067 494.17	746 814.90	781 343.15
Genel (Hayvancılık Sektörü)	300	13 515.00	2 652 204.60	293 226.23	528 900.83

Tablo 4: Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektörüne ilişkin oransal veriler.

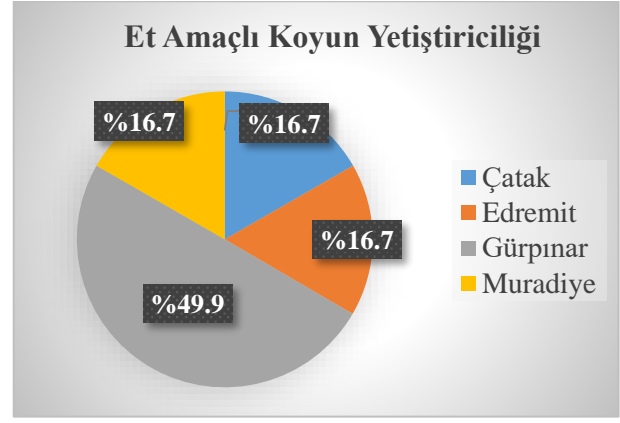
Table 4: Proportional data on the livestock sector within the framework of the IPARD program in Van province.

Desteklenen Sektörler	Toplam Ödenen Proje İçindeki Payı (%)	Toplam Ödenen Hibe Miktarındaki Payı (%)	Ödenen Sektör Projeleri İçindeki Payı (%)	Ödenen Sektör Projeleri Hibe Miktarındaki Payı (%)
Süt Üreten İşletmeler	5.1	16.2	6.0	30.2
Süt Sığırcılığı	3.1	10.9	3.7	20.3
Süt Amaçlı Koyun Yetiştiriciliği	1.7	4.7	2.0	8.7
Süt Amaçlı Keçi Yetiştiriciliği	0.3	0.7	0.3	1.3
Kırmızı Et Üreten İşletmeler	8.0	19.5	9.3	36.2
Sığır Besiciliği	6.3	15.6	7.3	28.9
Et Amaçlı Koyun Yetiştiriciliği	1.7	3.9	2.0	7.3
Kanatlı Eti İşleme Sektörü	0.3	0.4	0.3	0.8
Süt İşleme Sektörü	0.3	0.1	0.3	0.2
Kırmızı Et İşleme Sektörü	1.4	4.7	1.7	8.7
Kanatlı Eti İşleme Sektörü	0.9	2.0	1.0	3.8
Arıcılık Sektörü	67.9	8.5	79.7	15.8
Su Ürünleri Yetiştiriciliği	1.4	2.3	1.7	4.3
Toplam	85.3	53.8	100	100

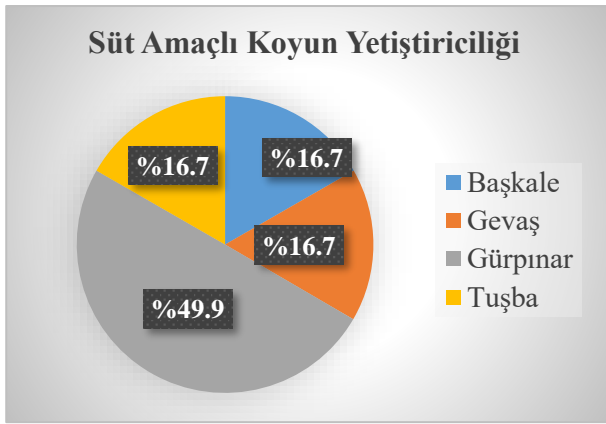
Şekil 1: Süt sığırcılığı projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 1: Distribution of dairy cattle farming projects by districts.

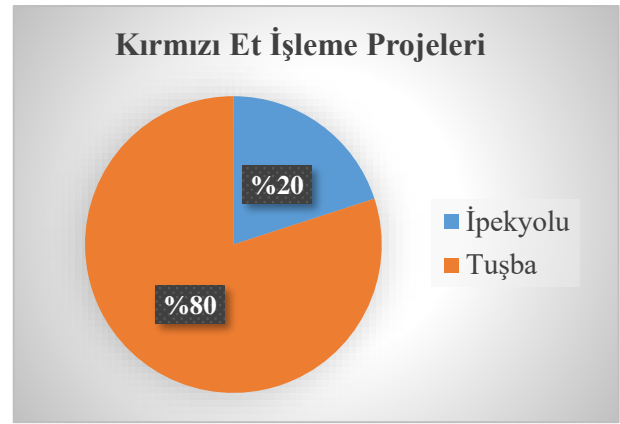
Şekil 4: Et koyuncululuğu projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 4: Distribution of meat sheep farming projects by districts.

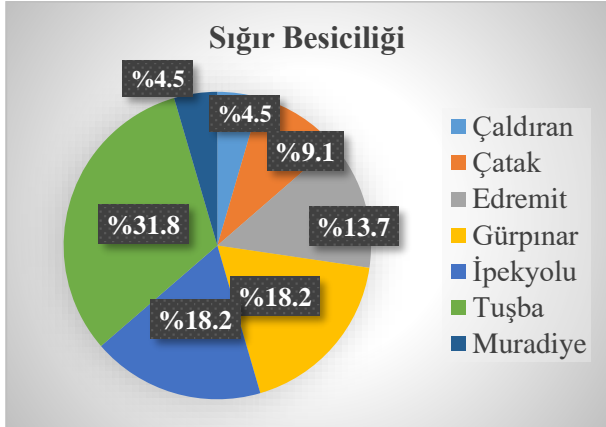
Şekil 2: Süt koyuncululuğu projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 2: Distribution of dairy sheep farming projects by districts.

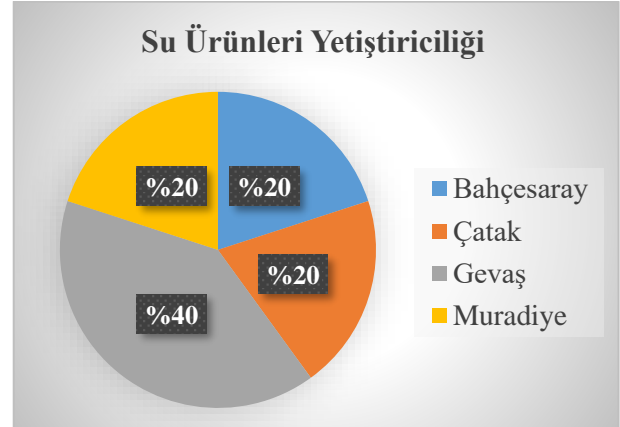
Şekil 5: Kırmızı et işleme projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 5: Distribution of red meat processing projects by districts.

Şekil 3: Sığır besiciliği projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 3: Distribution of cattle fattening projects by districts.

Şekil 6: Su ürünleri projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 6: Distribution of aquaculture projects by districts.

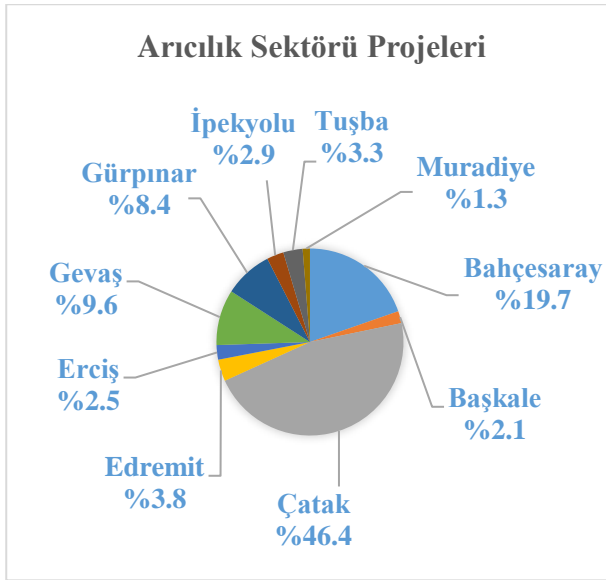
Şekil 1 ve 2 incelendiğinde, süt sığırcılığı projeleri en fazla Edremit; süt amaçlı koyun yetiştiriciliği projeleri ise en fazla Gürpınar ilçesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 3 ve 4 incelendiğinde, sığır besiciliği projeleri en fazla Tuşba; et amaçlı koyun yetiştiriciliği projeleri ise en fazla Gürpınar ilçesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 5 incelendiğinde, kırmızı et işleme projeleri en fazla Tuşba ilçesinde gerçekleşmiştir.

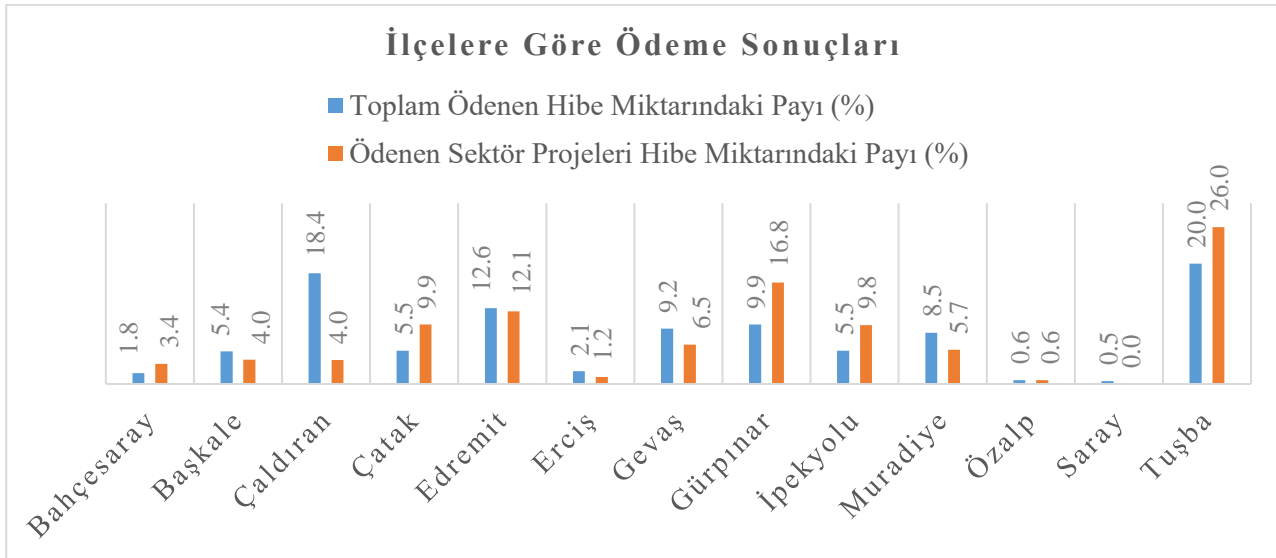
Şekil 6'ya göre su ürünleri yetiştiriciliği projeleri ise en fazla Gevaş ilçesinde gerçekleştiği görülmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliği projelerinde alabalık ve yavru alabalık yetiştiriciliği yapılmaktadır. Gevaş ilçesindeki projeler yavru alabalık yetiştiriciliği projeleri olarak IPARD desteklerinden yararlanmıştı.

Şekil 7 incelendiğinde, arıcılık sektörüne ilişkin projeler en fazla Çatak ilçesinde gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla Bahçesaray, Gevaş ve Gürpınar ilçeleri takip etmiştir.

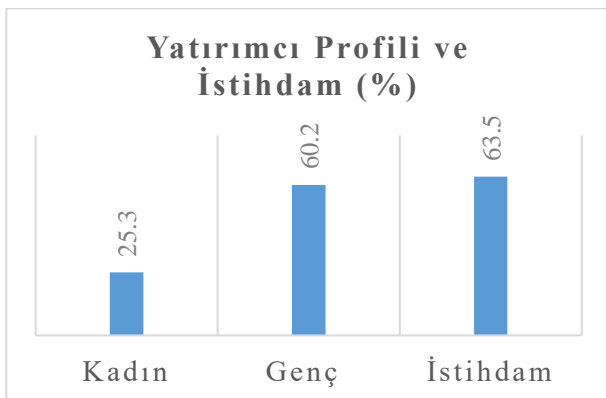
Şekil 7: Arıcılık projelerinin ilçelere dağılımı.

Figure 7: Distribution of beekeeping projects by districts.

Şekil 8: İlçelere göre IPARD programı kapsamında hayvancılık sektörüne ilişkin veriler.

Figure 8: Data on the livestock sector within the framework of the IPARD program by districts.

Şekil 9: Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektöründeki yatırımcıların profiline ait veriler ve oluşturulan istihdam verileri.

Figure 9: Data on the profile of investors in the livestock sector within the framework of the IPARD program in Van province and the employment data generated.

Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektörüne ilişkin verilerin ilçelere göre dağılımları Şekil 8'de verilmiştir.

Şekil 8 incelendiğinde, ödenen hibe miktarı açısından hem genel toplam hem de sektör projeleri içerisinde en yüksek oranın (%20 ve %26) Tuşba ilçesine ait olduğu görülmektedir.

Van ilinde IPARD programı kapsamında hayvancılık sektöründeki yatırımcıların profiline ait veriler ve oluşturulan istihdam verileri Şekil 9'da verilmiştir.

Şekil 9 incelendiğinde, Van ilinde IPARD programı kapsamındaki desteklenen sektörler içerisinde yer alan hayvancılık sektöründe kadın girişimci oranı %25.3 iken genç girişimci oranının %60.2 olduğu görülmektedir. Van ilinde IPARD destekleriyle gerçekleşen yatırımlardan kaynaklı oluşan istihdamın %63.5'i hayvancılık sektörü projelerinden oluşmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Van ilinde IPARD II döneminde IPARD I dönemine göre proje sayısında ve hibe miktarında artış gerçekleşmiştir. IPARD I döneminde Van ilinde yaşanan deprem felaketinden ve IPARD fonlarının ilde tam olarak bilinmemesinden kaynaklı olarak proje sayısının ve hibe miktarının düşük kaldığı düşünülmektedir. IPARD II döneminde ise depremin yaralarının sarılması, ilk yatırımların diğer çiftçilere ve yatırımcılara örnek teşkil etmesi ve artırılan tanıtım faaliyetleri sonucunda IPARD destekli yatırımların arttığı düşünülmektedir. Muş ilinde (Baytar 2022) ve Şanlıurfa ilinde (Bozkoyun 2022) yapılan çalışmalarda da IPARD II'de proje sayısında ve ödenen hibe miktarında artış gerçekleşmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu çalışmanın, bahsedilen çalışmalarla uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Van ilinde IPARD desteklerinin büyük bir kısmını hayvancılık sektörüne ait projeler oluşturmaktadır ve ödenen hibe miktarının %50'den fazlası hayvancılık sektöründe gerçekleşmiştir. Van'da hayvancılığın önemli

bir geçim kaynağı olması, çayır-mera alanlarının zenginliği, arıcılık için uygun bir ekolojinin olmasından dolayı IPARD destekleri kapsamında projelerin daha çok hayvancılık sektöründe gerçekleştiği düşünülmektedir. Kars (Çelik 2019), Çankırı (Özbostancı 2019) ve Şanlıurfa (Bozkoyun 2022) illerinde yapılan çalışmalarda da IPARD kapsamında desteklenen proje sayısının en fazla hayvancılık sektöründe gerçekleştiği belirlenmiştir.

Van ilinde IPARD kapsamında hayvancılık sektörü açısından arıcılık, sığır besiciliği, süt sığırcılığı, süt amaçlı koyun yetiştiriciliği projeleri öne çıkmaktadır. Van ilinin zengin bir floraya ve elverişli ekolojiye sahip olmasından dolayı arıcılık projelerinin sayısının fazla olduğu eldeki veriler doğrultusunda anlaşılmaktadır.

Ödenen hibe miktarı yönünden değerlendirildiğinde; en çok proje arıcılıktan alınmasına rağmen hibe miktarı ödemesi sığır besiciliği ve süt sığırcılığı projelerinde daha fazla gerçekleşmiştir. Çünkü arıcılık projeleri, sığır besiciliği ve süt sığırcılığı projeleri gibi uygun harcama miktarını yükselten yapım işi içermemektedir. İşletme başına ödenen hibe miktarının en yüksek çıktığı sektör süt sığırcılığı olmuştur. Bunu kırmızı et işleme sektöründeki yatırımlar, süt amaçlı koyunculuk, sığır besiciliği izlemiştir. Bu bahsedilen sektörlerdeki projeler ve ödenen hibe miktarının proje başı 1 milyon üzerinde olduğu projelerde uygun harcama limitini yükselten yapım işi kalemlerini içermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Van ilinde IPARD kapsamında 908 baş kapasiteli 11 adet modern süt sığırcılığı işletmesi kazandırılmıştır. Süt sığırcılığı projeleri daha çok Edremit ilçesinde gerçekleşmiştir. Ancak Van ilinde sığır sütü üretimi ve sığır varlığında ilk iki sırada yer alan Erciş ve Tuşba ilçelerinde olması beklenirken beklentiden farklı bir durum gerçekleşmiştir. Süt sığırcılığı projelerinin ilçelerin potansiyeline göre dağılım göstermediği söylenebilir.

IPARD programı ile Van ilinde sığır besiciliği açısından 3 139 baş kapasiteli 22 adet modern işletme hayata geçirilmiştir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, sığır besiciliği için Van iline hem ilave kapasite hem de modern tesisler anlamında katkı sağlandığını söylemek mümkündür. Sığır besiciliği projeleri ise en fazla Tuşba ilçesinde hayata geçmiştir. Bu projelerin Tuşba ilçesinde fazlalığının nedeni olarak, Van'da sığır varlığında Tuşba ilçesinin ikinci sırada yer alması ve kesimhane-et işleme sektörüne ait tesislerin bu ilçede yer alan OSB'de olması gösterilebilir. Bu durum, kırmızı et işleme sektörüne ait yatırımların da daha çok bu ilçede yer almasının nedeni olarak gösterilebilir.

IPARD destekleri ile Van iline 4 188 baş kapasiteli 12 adet modern işletme kazandırılmıştır. Van'ın 3 milyon civarında koyun sayısına sahip olduğu (TÜİK 2023) göz önüne alınması durumunda IPARD desteklerinin bu anlamda zayıf kaldığı söylenebilir. IPARD III döneminde koyunculuk projelerinin sayısının artırılması ile Van ilinin koyunculuk potansiyeline daha ciddi katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Koyunculuk projeleri daha çok Gürpınar ilçesinde gerçekleşmiştir. Gürpınar ilçesi Van ilinde en çok koyun varlığına sahip olmasından dolayı koyunculuk projelerinin daha çok bu ilçede gerçekleştiği düşünülmektedir.

Su kaynakları açısından zengin olan Van ilinde IPARD kapsamında su ürünleri yetiştiriciliği projeleri Gevaş, Çatak, Bahçesaray ve Muradiye ilçelerinde gerçekleşmiştir. Bu projelerin, bu ilçelerde gerçekleşmesinde su ürünleri yetiştiriciliği açısından su kaynaklarının uygun ve yeterli olmasının önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

IPARD kapsamında arıcılık projeleri daha çok Çatak, Bahçesaray, Gevaş ve Gürpınar ilçelerinde gerçekleşmiştir. Bu ilçelerin arıcılık faaliyeti için hem zengin bir floraya hem de elverişli bir ekolojiye sahip olmasından dolayı yoğun olarak arıcılık yapılmaktadır. Bu nedenle bu ilçelerdeki yatırımcılar arıcılık projelerini tercih etmişlerdir. Arıcılık projeleri açısından, ilçelerin potansiyeline göre dağılım gösterdiği söylenebilir.

Van ilinde IPARD desteklerinde ödenen hibe miktarı ilçeler bazında değerlendirildiğinde; hayvancılık sektörü içerisinde en büyük pay Tuşba ilçesine aittir ve bunu Gürpınar ile Edremit ilçeleri izlemiştir. Tuşba ilçesinin en yüksek orana sahip olmasının nedeni olarak; IPARD kapsamında uygun harcama limitleri yüksek gıda işleme üzerine projelerinin bu ilçede yer alan OSB'de yer alması ve yine Tuşba ilçesindeki projelerin yoğunluğunun yapım işi içeren projeler olması gösterilebilir. Gürpınar ve Edremit ilçelerinde de uygun harcama miktarını yükselten yapım işi içeren projelerinin bu ilçelerde fazla olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Kadın ve genç (40 yaş altı) yatırımcılara IPARD destekleri kapsamında pozitif ayrımcılık yapılmaktadır (TKDK 2019). Van ilinde IPARD destekleri kapsamında hayvancılık sektöründeki yatırımcıların çoğunluğunun (%60.2) genç (40 yaş altı) ve %25.3'ü kadın girişimciden oluşmaktadır. Bu oranlar ile Van ilinde gençlerin ve kadınların IPARD desteklerinden bilgi sahibi oldukları ve bu desteklerden aktif olarak yararlandıkları söylenebilir. Mardin (Aslan ve ark. 2016), Manisa (Tozak 2017), Çankırı (Özbostancı 2019), Isparta (Özkul ve Bozkurt 2019) ve Muş (Baytar 2022) illerinde yapılan çalışmalarda da girişimcilerin çoğunluğunun gençlerden oluştuğu belirtilmiştir.

Van ilinde IPARD destekli projeler ile hayvancılık sektöründe 784 kişi istihdam oluşturulmuştur ve işletme başına ortalama 2.6 kişi istihdam edilmektedir. Bu istihdam verisi, yapılan bazı çalışmaların (Koç 2016; Genç 2019; Özbostancı 2019) sonuçları ile birbirine yakındır. Bu çalışmada olduğu gibi bahsedilen çalışmalarda da yatırımların çoğunluğunun hayvancılık sektöründe gerçekleşmesinden dolayı sonuçların birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Bu verilere göre, IPARD destekleri ile Van iline hayvancılık sektöründe AB standartlarında modern işletmeler kazandırılmıştır ve kırsal alanda yeni iş imkânlarının oluşturulduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, IPARD destekleri ile Van ilinde sığır besiciliği, süt sığırcılığı, koyunculuk, arıcılık, su ürünleri yetiştiriciliği ve hayvancılığa dayalı sanayiye ve bu alanlarda üretime katkı sağlandığı söylenebilir. Ayrıca, IPARD programı ile kırsalda kadın ve genç nüfusun meslek edinmelerine ve istihdamlarına imkân oluşturulması ile kırsalda kalmalarına ve kırsalda proje kültürünün gelişimine katkı sağlandığı da vurgulanabilir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

TEŞEKKÜR VE BİLGİLENDİRME

Bu çalışma V. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi isimli kongrede sözlü sunu olarak sunulmuş, kongre kitabına özet metin olarak basılmıştır.

YAZAR KATKILARI

Fikir/Kavram: ÖG, AG
Denetleme/Danışmanlık: AG
Veri Toplama ve/veya İşleme: ÖG
Analiz ve/veya Yorum: ÖG, AG
Makalenin Yazımı: ÖG, AG
Eleştirel İnceleme: AG

KAYNAKLAR

- Akçıl K (2023).** IPARD fonlarının kırsal kalkınmaya olan etkisi: Konya ili örneği. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Türkiye.
- Anonim (2024).** Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Van İl Koordinatörlüğü Kayıtları, Van.
- Aslan S, Demirhan Y, Ertaş M (2016).** Avrupa Birliği katılım öncesi mali yardım aracı kırsal kalkınma bileşeni (IPARD I) ve Mardin iline etkileri. *Akademik Yaklaşımlar Derg*, 7 (1), 232-254.
- Baytar İ (2022).** Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun (TKDK) verdiği destekler ve bu desteklerin kırsal kalkınmayı etkisi: Muş ili örneği. *Van YYÜ Sosyal Bil Enst Derg*, 56, 169-184.
- Bilici İ (2010).** Türkiye'de kırsal kalkınmanın gelişimi ve IPARD süreci. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat, Türkiye.
- Bozkoyun M (2022).** Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun (TKDK) gerçekleştirdiği projeler (2011-2022) üzerine bir değerlendirme: Şanlıurfa ili örneği. *Bingöl Üniv Sosyal Bil Enst Derg*, 24, 140-155.
- Çelik B (2019).** Türkiye'de kırsal kalkınmanın kurumsallaşması bağlamında TKDK'ların etkinliği: Kars örneği. Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, Türkiye.
- Çimen AO (2017).** IPARD programının kırsal alanda ekonomik kalkınmaya ve yararlanıcılara katkıları ve beklentiler üzerine bir araştırma. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Duman H (2016).** Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde kırsal kalkınma için katılım öncesi yardım aracı – IPARD. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.
- Genç HR (2019).** AB mali yardım araçlarından IPARD programının kırsal kalkınma üzerine etkilerinin değerlendirilmesi: Kahramanmaraş ili örneği. Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, Türkiye.
- Kaplan L (2019).** Avrupa Birliği ve Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları, IPARD programı Uygulaması (Malatya ili örneği). Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, Türkiye.
- Koç A (2016).** Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de kırsal kalkınmanın finansmanı kapsamında IPARD. Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Martal Ö (2022).** IPARD desteklerinden yararlanan kanatlı eti üreticilerinin üretim ve pazarlama yapısı: Ankara ili örneği. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Ankara, Türkiye.
- Özboştancı S (2019).** Katılım öncesi yardım aracı kırsal kalkınma (IPARD) programı kapsamında Çankırı ili hayvancılık yatırımlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Özkul G, Bozkurt AA (2019).** Kırsal kalkınmada TKDK'nın rolü: IPARD I programına ilişkin Isparta ilinde bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniv Vizyoner Derg*, 10 (25), 536-554.
- TKDK (2019).** Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) 2019-2023 stratejik planı, Ankara.
- Toker A, Karlı B (2021).** IPARD programının meyvecilik sektörüne etkileri: Isparta ili örneği. *Türk Bilim ve Mühendislik Derg*, 3 (1), 13-21.
- Tozak E (2017).** Avrupa Birliği'ne uyum süreci ve Türkiye'deki kırsal kalkınma etkileşimi: 3 Ekim 2005 sonrası Manisa bölgesinin kırsal kalkınma analizi. Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, Türkiye.
- TRGM (2023).** Tarım Reformu Genel Müdürlüğü. IPARD programı nedir? Erişim Tarihi: 15.12.2023. Erişim Adresi: <https://ipard.tarimorman.gov.tr/>
- TÜİK (2023).** Türkiye İstatistik Kurumu Hayvancılık İstatistikleri Veri Tabanı. Erişim Tarihi: 20.12.2023. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>
- Yardımcı M, Ari H, Aslan R (2018).** The impact of IPARD supports on structural and managerial features of dairy enterprises in Afyonkarahisar province. *Indian J Anim Res*, 52 (1), 151-156.
- Zekic S, Matkovski B, Kleut Z (2016).** IPARD funds in the function of the development of the rural areas of the republic of Serbia. *Economic Horizons*, 18 (2), 165-175.